

Beslissing van de Raad voor de Journalistiek

over de klacht van

Ferdinand Meeus

tegen

Factcheck.Vlaanderen

Met een mail van 29 november 2022 dient de heer Ferdinand Meeus een klacht in tegen Factcheck.Vlaanderen. Aanleiding is een artikel van 16 november 2022 onder de titel *Zee-ijs op Noordpool neemt af, ondanks recordjaar 2012*. Hoofdredacteur Ferre Wouters van Factcheck.Vlaanderen antwoordt met een brief van 15 februari 2023, waarop Ferdinand Meeus reageert met een brief van 25 februari 2023.

Een rapporteringscommissie van de Raad voor de Journalistiek heeft via videoconferentie een hoorzitting gehouden op 24 april 2023. Ferdinand Meeus woonde de hoorzitting bij, bijgestaan door professor Wim Schoutens, afdelingshoofd statistiek en risicobeheer aan de KU Leuven. Voor Factcheck.Vlaanderen was Ferre Wouters aanwezig, bijgestaan door docent en onderzoeker Ria Goris van de opleiding journalistiek aan de Erasmushogeschool Brussel.

DE FEITEN

Het artikel bespreekt een post op Twitter van Ferdinand Meeus waarin die schrijft dat er in september 2022 ongeveer 1 miljoen km² meer ijs op de Noordpool lag dan 10 jaar geleden. Het verwijst ook naar een opinieblog van een maand eerder waarin Meeus stelde dat sinds het beginpunt van de satellietmetingen in 1980 een dalende trend in het zee-ijs waar te nemen valt, maar dat die dalende trend nu duidelijk gestopt is. Meeus verwijst daarvoor naar een grafiek van het Noorse Meteorologisch Instituut.

De journalist laat professor Frank Pattyn, glacioloog aan de ULB, aan het woord. Die zegt dat het in theorie een correcte uitspraak is dat de zee-ijs-uitbreiding in 2022 groter was dan in 2012, maar dat de conclusie dat de dalende trend in 2012 gestopt zou zijn, verkeerd is. Pattyn verwijst naar data over een langere periode die aantonen dat de ijsuitbreiding voor 2022 lager ligt dan het gemiddelde van de periode 1980 tot 2010.

Philippe Huybrechts, professor glaciologie aan de VUB, beaamt dat 2012 een uitschieter naar beneden was en zegt dat uitschieters een vertekend beeld kunnen geven. Hij meldt volgens het artikel dat hij al eerder geconfronteerd werd met deze werkwijze, beter bekend als cherrypicking, waarbij men uitgaat van metingen die op zich juist zijn, maar enkel de curves eruit filtert die van pas komen om de effecten van de klimaatopwarming te minimaliseren.

De journalist schrijft dat de grafiek van Meeus die rond gaat op Twitter naast 2022 alleen de curves van 2012 en 2020 uit de oorspronkelijke bron toont, en dat dit volgens Alistair Everett van het Noorse Meteorologisch Instituut net de twee jaren zijn met de laagste hoeveelheid zee-ijs in het afgelopen decennium. Verder verwijst hij naar een eerdere factcheck van VRT waarin staat dat twee momentopnames onvoldoende zijn om over een tendens te spreken.

Het artikel besluit dat de zee-ijsoppervlakte in 2012 een uitschieter naar beneden was en dat bekeken over enkele tientallen jaren de trend dalende is en de oppervlakte van het Arctische zee-ijs afneemt.

DE STANDPUNTEN VAN PARTIJEN

KLAGER neemt er aanstoot aan dat Factcheck.Vlaanderen hem voor publicatie geen kans op wederhoor heeft geboden en na publicatie niet is ingegaan op zijn verzoek tot wederwoord.

Klager heeft in vijf of zes tweets, gespreid over enkele weken, alle data van de NASA en andere organisaties over de hoeveelheid zee-ijs op de Noordpool op Twitter gezet. Factcheck.Vlaanderen verwijst in zijn artikel naar de grafiek in één van die tweets. In die grafiek zet klager het referentiegemiddelde van de hoeveelheid zee-ijs over 30 jaar af tegen de curve voor 2012. Hij heeft die grafiek gemaakt om te vergelijken en duidelijkheid te scheppen.

Factcheck.Vlaanderen schrijft dat klager ‘enkel de curves eruit filtert die van pas komen’ en beschuldigt hem van ‘cherrypicking’ en datamanipulatie. Cherrypicking is het bewust manipuleren van data en dat is een doodzonde voor een wetenschapper. Het is een ernstige beschuldiging die de eer en goede naam van klager als wetenschapper betreft en waarvoor de journalist hem vóór publicatie van haar artikel een kans op wederhoor had moeten bieden. Dat is niet gebeurd. De journalist is geen klimaatexpert. Ze heeft naar zijn zeggen twee wetenschappers met een andere mening geraadpleegd, maar klager geen wederhoor gegund.

Klager noemt zichzelf broeikasexpert. Beroepsmatig heeft hij altijd in de chemische industrie gewerkt, maar het doctoraat dat hij destijds heeft behaald gaat over fotochemie en fotofysica, wat zich in het vakgebied van het broeikas effect situeert. Klimaatwetenschap is geen afgebakend domein. Het is een complex geheel en klimaatexperts komen uit verschillende wetenschappelijke domeinen. Niemand is klimaatexpert als zodanig. Toen hij enkele jaren geleden met pensioen ging, heeft klager zich aangemeld bij het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) om expert reviewer te worden. Dat kan bijna iedereen die voldoende expertise aantoonde in een of enkele onderdelen van het klimaat. Klager heeft dit gedaan uit wetenschappelijke interesse, omdat hij zo toegang krijgt tot alle wetenschappelijke publicaties en tot de procedure van hoe documenten tot stand komen.

Klager en Factcheck.Vlaanderen baseren hun conclusie op dezelfde metingen. Over die metingen is er geen discussie. Het gaat over de analyse en interpretatie van de metingen via trendlijnanalyse. Dat is het vakgebied van wiskundigen en statistici en daarom laat klager zich in de procedure bij de Raad voor de Journalistiek bijstaan door een wiskundige. Statistici doen testen op data en kunnen op basis daarvan trendlijnen vinden en een hypothese al dan niet verwerpen. Als trendlijnanalyse een redelijke fit oplevert, betekent dit dat een hypothese niet verworpen wordt. Het betekent niet dat ze bevestigd wordt, zoals mensen vaak denken. Het is niet omdat een hypothese statistisch niet verworpen wordt, dat ze waar is. Er zijn veel verschillende trendanalyses mogelijk en een wetenschapper kan op basis daarvan alternatieve hypothesen formuleren die evenwaardig zijn. Op de data over het zee-ijs geeft zowel een lineaire als een kubische trendanalyse een redelijke fit, bij een kubische analyse zelfs iets beter. De lineaire analyse geeft een systematische daling van het zee-ijs, de kubische analyse een trendbreuk in 2012. Geen van beide trends wordt verworpen. De interpretaties of hypothesen van zowel de lineaire regressie als de kubische trendlijn blijven allebei overeind en zijn evenwaardig.

Naast gebrek aan wederhoor vooraf, heeft Factcheck.Vlaanderen klager ook na publicatie van het artikel geen wederwoord gegund. Klager erkent dat hij geen formele vraag via mail of brief voor wederwoord op het artikel heeft gesteld. Hij heeft wel gereageerd op Twitter, waar de discussie met zijn eigen tweet was begonnen. Hij ging er vanuit dat de discussie zoals gebruikelijk verder op Twitter zou worden gevoerd en afgehandeld. De bewering dat de post met zijn reactie Factcheck.Vlaanderen niet ter ore is gekomen, vindt klager vreemd.

FACTCHECK.VLAANDEREN zegt dat wederhoor niet nodig was en dat klager geen vraag tot wederwoord gesteld heeft.

Het artikel uit geen beschuldigingen die de eer en goede naam van klager betreffen. Het is een inhoudelijke reactie op de tweet en de blog van klager. In sommige gevallen contacteert Factcheck.Vlaanderen de auteur van een stuk om na te gaan vanwaar een bepaald cijfer of een bepaalde uitspraak komt. In dit geval is dat niet gebeurd omdat de verwijzing naar de bron, het Noorse Meteorologisch Instituut, heel duidelijk was.

Cherrypicking betekent dat men selectief zaken uitlicht om een bepaald punt te maken. In zijn tweet toont klager een grafiek over metingen van Noordpoolijs waaruit alle jaartallen zijn weg gefilterd, behalve de jaren 2012 en 2020, terwijl 2012 net een uitschieter was op de dalende trend van de oppervlakte Arctisch zee-ijs. Dat is in de grafiek niet langer zichtbaar. Klager concludeert in zijn tweet dat de dalende trend van de ijsoppervlakte op de Noordpool “begonnen in 1980 is gestopt in 2012”. Op basis van de argumentatie van de wiskundige die hem in de klachtprocedure bijstaat, kan en mag hij die harde conclusie niet trekken.

In zijn omschrijving van de grafiek gebruikt een wetenschapper die de journalist aan het woord laat de beeldspraak van cherrypicking. Dat is een beeldspraak in een wetenschappelijk debat, maar geen ernstige beschuldiging. En als het een beschuldiging zou zijn, is het geen beschuldiging die de eer en de goede naam betreft. Het gaat niet om ongegronde beschuldigingen van feiten die strafrechtelijk vervolgbaar zijn.

Het artikel geeft een inhoudelijke reactie op de tweet van klager. Factcheck.Vlaanderen en klager verschillen van mening over de stand van de wetenschap en de conclusies die men uit gegevens kan trekken. Het artikel bevestigt de data waarnaar klager verwijst en beaamt dat er in 2012 minder zee-ijs uitbreiding was dan in 2022. Het verschil zit in de conclusies op basis van die data, waarbij klager zegt dat de dalende trend in 2012 is gestopt en de journalist schrijft dat volgens klimaatwetenschappers op lange termijn de trend dalend is.

Factcheck.Vlaanderen heeft zoals altijd nagegaan of er duidelijke data zijn die gecheckt kunnen worden en is vervolgens te rade gegaan bij experts. De journalist laat twee glaciologen van Belgische universiteiten en een software ingenieur van het team Icewatch system van het Noorse Meteorologisch Instituut aan het woord. Verder verwijst ze naar een factcheck van de VRT in mei 2022, waarin twee andere experts aan het woord komen. Deze vijf wetenschappers met statistische expertise in Noordpoolijs, die hetzij door Factcheck.Vlaanderen hetzij door de VRT gecontacteerd werden, onderschrijven alle vijf de conclusie zoals Factcheck.Vlaanderen ze heeft gebracht.

Klager zegt dat het principe van wederwoord na publicatie niet is gerespecteerd, maar Factcheck.Vlaanderen heeft helemaal geen vraag tot wederwoord ontvangen. Klager geeft ook toe dat hij geen formele vraag tot wederwoord via mail heeft gestuurd en naar aanleiding van het artikel geen contact heeft opgenomen. Nochtans staat op de website uitgelegd hoe

men Factcheck.Vlaanderen kan bereiken voor vragen, opmerkingen en klachten. In zijn klacht verwijst klager naar een post op zijn Twitteraccount, maar die is Factcheck.Vlaanderen niet ter ore gekomen. Bovendien staat in die post geen vraag tot wederwoord. Hij bevat ook geen nieuwe informatie ten opzichte van de oorspronkelijke post die is gefactcheckt.

BESLISSING

Het artikel van Factcheck.Vlaanderen bespreekt een tweet van klager, waarin die data over de evolutie van de oppervlakte van het Arctische zee-ijs met een grafiek visualiseert en in een bijschrift concludeert dat de dalende trend in 2012 gestopt is. Klager is niet aan een onderzoeksinstelling verbonden en heeft ook geen aantoonbare expertise in glaciologie. De journalist laat over de tweet van klager drie experts in het domein van glaciologie aan het woord en verwijst onrechtstreeks naar nog twee andere experts. Een van deze wetenschappers interpreteert de manier waarop klager in zijn grafiek de curves voor 2012 en 2020 exclusief uitlicht en zijn bijschrift daarbij als cherrypicking. Dat is in de context van het artikel, geschreven naar aanleiding van de tweet van klager, geen beschuldiging die de eer en goede naam betreft en die noopt tot een kans op wederhoor vóór publicatie. Klager heeft het over een beschuldiging van datamanipulatie, maar daarvan is in het artikel geen sprake.

Klager neemt er ook aanstoot aan dat hij na publicatie geen wederwoord heeft gekregen, maar hij heeft aan de redactie geen vraag tot wederwoord gesteld. Hij heeft een reactie gepost op Twitter, maar dat is geen verzoek tot publicatie van een wederwoord.

Om die redenen is de Raad voor de Journalistiek van oordeel:

De klacht is ongegrond.

Brussel, 1 juni 2023